

De in de achilleshiel verborgen dimensies van hoofdtak 1

Kap Marieke Jacobs, Kenniscentrum Logistiek OTCLog Koninklijke Landmacht

Het ‘we moeten ons alleen maar bezig houden met hoofdtak 1’, indirect duidend op het Russische front, roept bij mij vragen op. Hoofdtak 1 omvat namelijk niet uitsluitend de huidige manier van verdedigen en vechten bij een Russische frontlinie, noch gaat het, zoals ik kan opmaken uit de letterlijke betekenis van de grondwet en hoe hieruit hoofdtak 1 is geïnterpreteerd, enkel om vechten tegen menselijke of statelijke vijanden.

Artikel 97 van de grondwet definieert dat de krijgsmacht taken uitvoert ‘ten behoeve van de verdediging en ter bescherming van de belangen van het Koninkrijk, alsmede ten behoeve van de handhaving en de bevordering van de internationale rechtsorde’. Daaruit is opgemaakt dat hoofdtak 1 ‘het beschermen en verdedigen van eigen grondgebied en dat van bondgenoten’ betreft.

Dit aangehaald hebbende: omvat de grondwet en daarmee hoofdtak 1 niet veel meer dan slechts het beschermen van Nederland tegen menselijke aanvallen? Gaat het niet om het beschermen van ons grondgebied in al zijn vormen tegen invloeden die onze veiligheid kunnen bedreigen – of dat nu door mensen, technologie, of zelfs de natuur komt?

En begrijp me niet verkeerd, want onszelf verdedigen tegen een dreigend Russisch front is zeker een prioriteit. Nu lijkt het of onszelf verdedigen een bedreiging is. Waar we wel voor moeten waken, is dat het waarborgen van de veiligheid van ons grondgebied, en daarmee hoofdtak 1, veel breder is dan alleen het Russische front én tevens de manier van

oorlogsvoering die daar plaatsvindt. Als we ons enkel focussen op de huidige gevechtstactieken aan het front en de vijand die daar staat, lopen we het risico andere belangrijke dreigingen over het hoofd te zien, wat ons kwetsbaar maakt voor andere gevaren. We kunnen nog zo sterk proberen te zijn als Achilles, iets of iemand zal altijd die kwetsbare achilleshiel vinden, terwijl we in staat moeten zijn met een bredere blik te handelen zodat we die achilleshiel gewoon kunnen identificeren en versterken.

Om dit verder toe te lichten: Wanneer men zegt ‘We moeten onze prio hebben op hoofdtak 1 en gewoon vechten, en randzaken zoals klimaat doen er nu niet toe’, dan komt dat op mij bedenkelijk en paradoxaal over vanwege twee aspecten. Want hoewel het begrijpelijk is dat de dreiging van een conflict met Rusland grote aandacht vraagt, kan het negeren van andere trends net zo gevaarlijk zijn. Of dit nou trends zijn die *an sich* los staan van het Russische conflict of trends die de huidige gevechtstactieken omzeilen om ons als vijand te slim af te zijn.

Als eerste, en een van de opzichzelfstaande trends, al dan niet de meest dreigende naast de Russische dreiging, is de klimaatproblematiek die steeds meer druk uitoefent op onze veiligheid. Men kan het daar oneens mee zijn. Maar stel: of we nu aangevallen worden door een vijand en een deel van Nederland militair bezet is, of dat de dijken breken door zeespiegelstijging of overvloedig gletsjerwater en Nederland deels onder water komt te staan, wat is het verschil? In beide gevallen komt ons grondgebied in gevaar. En ja, bij militaire bezetting verliezen we een deel van onze soevereiniteit.

Maar wat blijft er over van waar soevereiniteit ooit in beginsel voor bedoeld was wanneer ons grondgebied onder water staat? En natuurlijk is Defensie primair toegerust om ons tegen vijandelijke aanvallen van menselijke aard te beschermen, waar andere instanties gespecialiseerd zijn te handelen bij bepaalde gevolgen van natuurlijke dreigingen in Nederland. Wanneer het echter om de integriteit van ons grondgebied gaat, heeft Defensie altijd een (centrale) rol, vooral wanneer die dreigingen militaire handelingen, capaciteiten of middelen vereisen.

Het lijkt misschien ver weg, maar de gevolgen van klimaatverandering dreigen onze grenzen de komende decennia te bedreigen. Dat proces is al gaande en ook hier is er al een beroep gedaan op Defensie. Denk aan de watertekorten in de zomer van 2022, dreigende overstromingen in december 2023, extreme regenval in Limburg in juli 2021 en de heftige bosbrand op de Ederheide afgelopen april door aanhoudende droogte. Naast deze problemen die terug zullen blijven keren en ernstiger worden, zorgt het veranderende klimaat ook voor beschadiging van onze infrastructuur. Denk aan bruggen die tijdelijk niet meer opengaan door aanhoudende hitte of stijging van het waterpeil in rivieren waardoor schepen belemmerd kunnen worden onder bepaalde bruggen door te varen. En ook de energietransitie, die we absoluut in gang moeten zetten om de andere gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan, brengt de nodige risico's met zich mee waar we op moeten reageren en waar Defensie ook al een rol in speelt. Denk aan de prangende vraag naar kritieke grondstoffen die nodig zijn om de energietransitie te realiseren, en de geopolitieke impact daarvan. Als straks daarnaast een groot gedeelte van de Nederlandse energievoorziening van wind- en zonneparken van zee komt, dan maakt dat ons afhankelijk van deze kwetsbare locaties. En dat brengt niet alleen onze maatschappij in gevaar, maar heeft ook impact op Defensie en de uitvoering van onze taken in binnen en buitenland ter bescherming van, ironisch genoeg, diezelfde maatschappij. Bovendien heeft klimaatverandering niet alleen impact op ons land, maar beïnvloedt het ook het gevecht zelf.

Hevige weersomstandigheden kunnen gevechtsoperaties bemoeilijken, infrastructuur verzwakken en de stabiliteit van operationeel gebied ondermijnen.

Ten tweede, wanneer we enkel focussen op het traditionele gevecht langs het Russische front, kunnen we belangrijke nieuwe vormen van aanvals- en gevechtstactieken over het hoofd zien. We moeten niet vergeten dat innovatie altijd een sleutelrol speelt in oorlogvoering. Oorlogen zijn altijd een tijd van vernieuwing, van het ontwikkelen van nieuwe technieken en strategieën om de vijand te slim af te zijn. Wanneer we dit niet in acht nemen, maakt dit ons kwetsbaar voor cyberaanvallen, hybride oorlogvoering, eventuele aanvallen vanuit een smeltend en steeds bevaarbaarder wordend Arctisch gebied, economische sancties die ons vermogen om ons grondgebied te beschermen ondermijnen, en zelfs nieuwe ontwikkelingen die we tot dusver niet eens in het vizier hadden.

Dus ja, de huidige Russische dreiging vereist onmiddellijke aandacht. Maar laten we beseffen dat hoofdtak 1 veel meer is dan het huidige gevecht bij het Russische front. Alleen door onze focus te spreiden, onze ogen open te houden voor nieuwe ontwikkelingen en de veiligheid op verschillende fronten te waarborgen, kunnen we hoofdtak 1 werkelijk naar behoren volbrengen.

We hebben in het verleden al voorbeelden gezien van hoe een te eenzijdige focus ons in de problemen kan brengen. Vaak moet ik denken aan de bouw van de Hollandse Waterlinie om steden als Amsterdam en Den Haag te beschermen. Maar niemand had voorzien dat het vliegtuig werd uitgevonden waartegen een waterlinie geen enkele bescherming biedt.

Onze veiligheid moet in alle domeinen en in alle dimensies worden gewaarborgd – van landsgrenzen tot cyberruimte, van klassieke krijgskunst tot de effecten van klimaatverandering. Als we ons enkel richten op de oorlog die nu voor ons ligt, zullen belangrijke veranderingen en dreigingen als een onaangename verrassing aan de horizon verschijnen. ■